

Жиглей І.В., д.е.н., доцент,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
м. Луцьк;
Зоріна О.А., к.е.н., доцент,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ

Економічний аналіз соціально відповідальної діяльності підприємств у частині здійснення екологічних інвестицій

У статті висвітлено питання інформаційного забезпечення, організації та методології економічного аналізу соціально відповідальної діяльності підприємств у частині здійснення екологічних інвестицій. Для цього виділено основні напрями екологічних інвестицій підприємств України. Визначено показники, за якими оцінюється ступінь взаємодії підприємства з навколишнім середовищем. Наведено інформаційну базу для аналізу екологічних інвестицій підприємства, методику розрахунку інтегрованого показника екологічних інвестицій. Застосування запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню рівня соціальної відповідальності суб'єкта господарювання та виконанню основних завдань концепції стійкого розвитку економіки.

Ключові слова: економічний аналіз, соціально відповідальна діяльність, екологічні інвестиції

В статье освещены вопросы информационного обеспечения, организации и методологии экономического анализа социально ответственной деятельности предприятий в части осуществления экологических инвестиций. Для этого выделены основные направления экологических инвестиций. Определены показатели, по которым оценивается степень взаимодействия предприятия с окружающей средой. Представлена информационная база для анализа экологических инвестиций. Приведена методика расчета интегрированного показателя экологических инвестиций. Использование предложенных рекомендаций будет содействовать повышению уровня социальной ответственности хозяйствующего субъекта и выполнению основных задач концепции устойчивого развития экономики.

Ключевые слова: экономический анализ, социально ответственная деятельность, экологические инвестиции.

The article highlights the issues of information support, organization and methodology of economic analysis of socially responsible activity of companies in terms of environmental investments. For this reason the main directions of companies' environmental investments have been outlined. Indicators for assessing

the degree of interaction of a company with the environment have been defined. The information base for analyzing companies' environmental investments has been presented. Methods of calculating the integrated indicator of environmental investments have been presented. Application of the suggested recommendations will improve the level of social responsibility of the entity, with the main objective of the concept of sustainable economic development.

***Key words:** economic analysis, socially responsible activities, environmental investments*

Постановка проблеми. Одна з найгостріших проблем, яка постає сьогодні перед кожним підприємством та людством у цілому – зменшення екологічних загроз. Їх розв'язання можливе в рамках концепції стійкого розвитку економіки, що покликана забезпечити виконання глобального завдання усунення негативних наслідків людської діяльності і проведення запобіжних заходів для безпеки населення і навколишнього середовища.

Відповідно, екологічні інвестиції є одними з пріоритетних напрямів. Вигода від їх здійснення – це не лише підвищення рівня соціально відповідальної діяльності суб'єкта господарювання, а й сприяння стійкому розвитку економіки в цілому.

Крім того, необхідно визначити межу між доцільністю та ефективністю екологічного інвестування, що можливо завдяки використанню інструментарію економічного аналізу (за умови наявності відповідного інформаційного забезпечення).

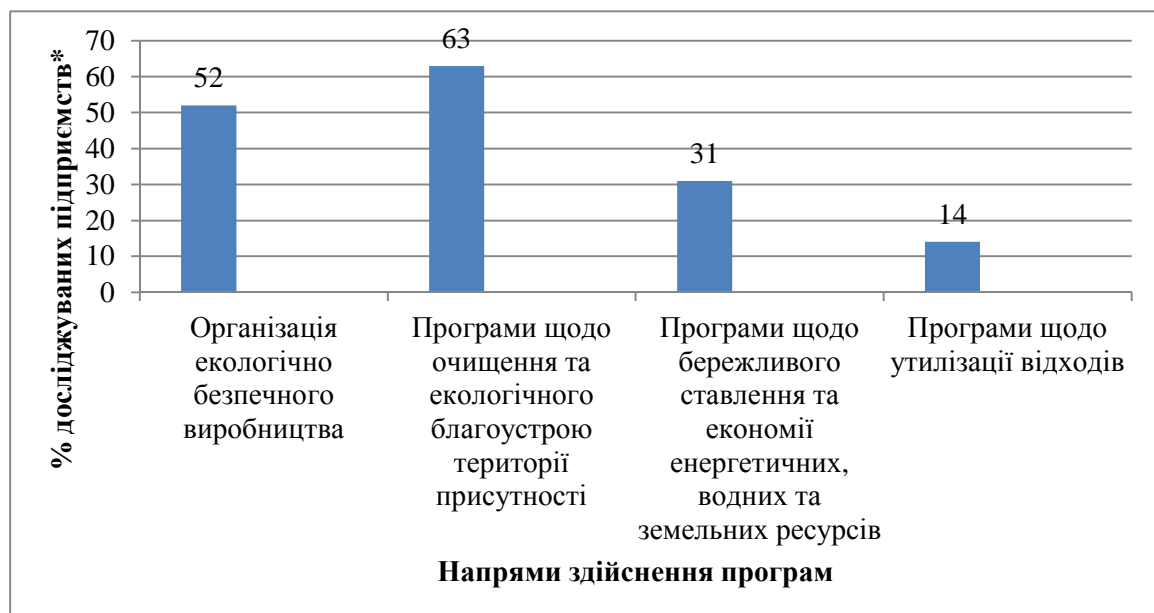
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основною інформаційною базою для здійснення економічного аналізу є бухгалтерський облік, отже, дослідження українських і зарубіжних учених Н. Андерсона, Н. Бедфорда, А. Белкаоя, А. Белла, М.І. Бондара, Ф.Ф. Бутинця [1], К. Ван Персема, С.Ф. Голова, Р. Грея [14], К. Дігана [12], М. Добії [13], І.В. Замули [3], Л.М. Кіндрацької, Д. Коллісона [11], Я.Д. Крупки, Е. Леоте, Н.М. Малюги, М.Р. Метьюса [5], С. Моблея [16], Д. Оуена, Л. Паркера, М.Х.Б. Перери, О.М. Петрука, М.С. Пушкаря, Дж. Раара [17], К. Раманатана [18], Ж. Рішара [8], Я.В. Соколова з бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності, зокрема, в частині здійснення екологічних інвестицій, дуже актуальні.

Питання економічного аналізу соціально відповідальної діяльності висвітлювались у працях Дж. Барні, Л. Бечетті [10], С. Браммера, К. Брукса, С.Ді Джакомо, А. Макея [15], Т. Макея, С. Павеліна, Д. Пінначіо, Т.Б. Надтоки [6], Е.В. Смирнова [6],

М. Тайсона [15], О.В. Харитонової [9] та ін. Але в їх роботах не розроблено комплексної методики оцінки екологічних інвестицій суб'єктів господарювання. Окрім того, не визначено інформаційних джерел для здійснення цього аналізу.

Постановка завдання. Метою написання статті є висвітлення питань інформаційного забезпечення, організації та методології економічного аналізу соціально відповідальної діяльності підприємств у частині здійснення екологічних інвестицій.

Виклад основного матеріалу. Поняття екологічних інвестицій не є усталеним, що призводить до багатьох дискусій. У даній статті обрано одну із найбільш поширених позицій, відповідно до якої екологічні інвестиції трактують як «усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються у господарську діяльність і спрямовані на зменшення негативної антропогенної дії на навколишнє середовище, зниження екодеструктивного впливу процесів виробництва, споживання та утилізації товарів та послуг; збереження, раціональне використання природних ресурсів та покращання природно-ресурсного потенціалу територій; забезпечення екологічної безпеки країни, внаслідок яких досягаються екологічний, соціальний та економічний результати» [2, с. 53]

* Значення сумарного показника понад 100 % пояснюється можливістю здійснення одним підприємством соціальних інвестицій за декількома напрямками

Рис. 1. Дані щодо напрямів екологічних інвестицій 100 акціонерних товариств України у 2011 р.

З метою виділення основних напрямів здійснення екологічних інвестицій досліджено інформацію, розміщену на сайтах 100 підприємств, включених до рейтингу відповідно до Індексу прозорості та підзвітності компаній в Україні за 2011 р. Результати дослідження подані на рис. 1.

Отже, основними напрямами здійснення екологічних інвестицій є:

- організація екологічно безпечного виробництва (52 % досліджуваних підприємств);
- програми щодо очищення та екологічного благоустрою території присутності (63 % досліджуваних підприємств);
- програми щодо бережного ставлення та економії енергетичних, водних та земельних ресурсів (31 % досліджуваних підприємств);
- програми щодо утилізації відходів (14 % досліджуваних підприємств).

Підвищення продуктивності, енергетичної та матеріальної ефективності використання обмежених природних ресурсів окрім екологічного, має й значний економічний ефект. Зокрема, якщо взяти за приклад компанію зі співробітниками 4000 осіб, то економія паперу у рамках зеленого офісу становить 312 000 грн, або 78 грн на 1 співробітника. У той же час у масштабах країни, на 10 396 тис. штатних співробітників (дані Держстату станом на 01.01.2012 р.) економія могла би бути 810 888 000 грн [7, с. 10].

Аналіз сайтів підприємств, включених до рейтингу Індексу прозорості та підзвітності, допоміг визначити, що стосовно висвітлення інформації про екологічну діяльність найактивнішими є підприємства секторів важкої промисловості, електроенергетики, нафти і газу, тобто ті, які найбільше впливають на екологію. На сайтах компаній цих галузей наводиться деталізована інформація про екологічну політику компанії, використання обладнання і його вплив на довкілля, подано показники ефективності екологічної політики компанії щодо рівня використання води, електроенергії, зменшення викидів парникових газів тощо. На сайтах компаній, діяльність яких безпосередньо не впливає на стан екології, дана тематика переважно не висвітлюється. За оцінкою вищезазначеного індексу, показник розкриття інформації про діяльність у сфері охорони довкілля становить 19,5 % [4, с. 26].

Для підприємств, які активно здійснюють екологічні інвестиції або функціонують у сферах, де існує їх необхідність, для виконання

такого аналізу необхідно визначити значення показників здійснення екологічних інвестицій, поданих у табл. 1.

Таблиця 1

Показники здійснення екологічних інвестицій

<i>№ з/п</i>	<i>Назва показника</i>	<i>Характеристика показника</i>
1	Обсяг коштів, виділених на проведення програм щодо (в цілому та в розрахунку на 1 працівника підприємства): - організації екологічно безпечного виробництва; - очищення та екологічного благоустрою території присутності; - бережного ставлення та економії енергетичних, водних та земельних ресурсів; - утилізації відходів	Кількісний показник, грн
2	Кількість програм та проведених акцій (за напрямками)	Кількісний показник, програм
3	Систематичність надання коштів за напрямками та формами здійснення екологічних інвестицій	Якісний показник
4	Кількість працівників, залучених на добровільних засадах в екологічні програми	Кількісний показник, осіб
5	Перелік екопослуг та екопродуктів	Кількісний показник, найменувань
6	Частка екопослуг та екопродуктів структурі виробництва	Кількісний показник, коефіцієнт
7	Частка екологічних інвестицій структурі операційних витрат	Кількісний показник, коефіцієнт
8	Коефіцієнт співвідношення екологічних інвестицій до обсягів реалізації	Кількісний показник, частка
9	Коефіцієнт співвідношення екологічних інвестицій до валового прибутку	Кількісний показник, частка
10	Сума штрафів та інших платежів, сплачених підприємством за порушення норм екологічного законодавства (в цілому та в розрахунку на 1 працівника підприємства)	Кількісний показник, грн
11	Випадки порушення норм міжнародних декларацій, договорів та конвенцій, а також національного, регіонального та місцевого законодавства в частині захисту навколишнього середовища	Кількісний та якісний показники

Визначення динаміки цих показників за декілька періодів дасть змогу оцінити характер змін, які відбулись у соціально відповідальній діяльності підприємства у напрямі взаємовідносин з місцевою громадою щодо здійснення екологічних інвестицій, виявити та проаналізувати чинники, що вплинули на ці зміни, діагностувати проблемні аспекти взаємодії, розробити варіанти подальшої взаємодії у короткостроковому та довгостроковому періоді.

Для визначення повноти картини взаємовідносин з місцевою спільнотою у частині здійснення екологічних інвестицій, аналогічно до соціальних програм, необхідно проаналізувати структуру форм їх здійснення.

Джерела інформації, за даними яких можна здійснити економічний аналіз екологічних інвестицій підприємства, подано у табл. 2.

Таблиця 2

Інформаційна база для аналізу екологічних інвестицій підприємства

№ з/п	Група	Джерела інформації
1	Первинні документи	Накази по підприємству про організацію та проведення екологічних програм, виписки банку, ВКО, звіти про використання коштів, виданих на відрядження та під звіт, акти виконання робіт (надання послуг), акти на списання ТМЦ, довідки бухгалтерії, розрахунки бухгалтерії, накладні, рахунки
2	Дані рахунків бухгалтерського обліку	949 «Інші операційні витрати», 443 «Розподілений прибуток»
3	Облікові реєстри	Журнал 5, 5А
4	Фінансова звітність	ф. № 2 «Звіт про фінансові результати», ф. № 4 «Звіт про власний капітал», ф. № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»
5	Статистична звітність	Ф. № 2-ТП (повітря) «Звіт про охорону атмосферного повітря», ф. № 1-екологічні витрати «Витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі», ф. № 1-відходи «Поводження з відходами»
6	Інші джерела	Стратегія розвитку підприємства, Положення про соціальну політику, рішення зборів акціонерів, попередні результати аналогічних досліджень, управлінська та соціальна звітність, листи-опитування, анкети, форуми, гарячі лінії

Розрахунок показників, поданих у табл. 1, на основі інформації з таблиці 2, допоможе підвищити рівень прозорості підприємств у сфері екологічної діяльності.

Для оцінки сукупного показника, який характеризує взаємодію акціонерного товариства з місцевою спільнотою визначається інтегрований показник екологічних інвестицій (в грошовому виразі у розрахунку на одного працівника за певний досліджуваний період за виділеними напрямками витрат) (формула 1):

$$ІЕП = \sum_{i=0}^m ЕП_i \quad (1)$$

де ІЕП – інтегрований показник соціальних інвестицій у

розрахунку на одного працівника за досліджуваний період; СПі – середній показник екологічних інвестицій на одного працівника за відповідними напрямками; m – кількість напрямів здійснення екологічних інвестицій.

Виходячи з даних, поданих у табл. 1, такими показниками може бути обсяг коштів, виділених для:

- проведення програм щодо організації екологічно безпечного виробництва у розрахунку на 1 працівника підприємства;
- очищення та екологічного благоустрою території присутності у розрахунку на 1 працівника підприємства;
- бережного ставлення та економію енергетичних, водних та земельних ресурсів у розрахунку на 1 працівника підприємства;
- утилізації відходів у розрахунку на 1 працівника підприємства.

Для підвищення об'єктивності даний показник доцільно відкоригувати на показник суми штрафів та інших платежів, сплачених підприємством за порушення норм екологічного законодавства (в розрахунку на 1 працівника підприємства) ($Ш_e$) (формула 2).

$$ІЕП_k = ІЕП - Ш_e \quad (2),$$

де $ІЕП_k$ – відкоригований інтегрований показник екологічних інвестицій у розрахунку на 1 працівника підприємства за певний період.

Окрім вищезазначених показників, для визначення даних екологічної діяльності підприємств доцільно провести техніко-економічний аналіз у структурному та динамічному розрізі за такими характеристиками:

- загальна кількість використаної води;
- загальна кількість води, що використовується багаторазово та повторно;
- річний забір поверхневих та підземних вод у % до кількості води з джерел, які щороку оновлюються;
- місцезнаходження та площа земель, які перебувають у власності, оренді або управлінні підприємства та розташовані у місцях з багатим біорізноманіттям;
- опис основних напрямів впливу діяльності підприємства, її продукції та послуг на біорізноманіття у наземних, прісноводних та морських системах;
- зміна місць природного перебування представників тваринного

світу, що є результатом діяльності підприємства;

– обсяги прямого та опосередкованого використання електроенергії з розбивкою за джерелами;

– викиди парникових газів;

– використання та викиди озоноруйнівних речовин;

– загальна кількість відходів та їх кількість за видами;

– обсяги розливів хімічних речовин, нафти, палива;

– загальна кількість використаної сировини (з розбивкою за типами);

– частка сировини, яка є відходами (переробленими або не переробленими) з джерел, зовнішніх стосовно підприємства.

Ці показники дають змогу оцінити екологічну діяльність підприємства відповідно до вимог міжнародних нормативних актів та стандартів складання соціальних звітів, зокрема стандартів GRI та Глобального договору ООН.

Задля комплексної оцінки взаємодії підприємства з місцевою спільнотою варто визначити сукупний інтегрований показник шляхом додавання відкоригованих інтегрованих показників соціальних та екологічних інвестицій у розрахунку на одного працівника підприємства за певний період (ІСЕП) (формула 3):

$$\text{ІСЕП} = \text{ІСПк} + \text{ІЕПк} \quad (3)$$

Реалізація соціальних та екологічних програм взаємодії з місцевою громадою внаслідок чисельності даної групи осіб є більш ефективною в разі залучення до цієї справи інших зацікавлених: органів місцевої влади, ЗМІ, громадських організацій, благодійних фондів тощо.

Часто неможливо обчислити певне значення впливу соціальних та екологічних інвестицій на населення чи ефективність діяльності підприємства. А тому використовуються методи експертної оцінки, на основі чого визначаються показники у балах, на підставі яких визначаються рейтинги та ренкінги. Окрім того, аналізуються окремі випадки (case studies), які характеризують ситуацію та пояснюють, що досягнуто у результаті здійснення таких інвестицій та що не було би досягнуто без їх реалізації.

Здійснюючи економічний аналіз, цільове спрямування оцінки взаємовідносин підприємства з місцевою спільнотою потрібно вивчати з двох позицій:

1) з позиції підприємства – як формування позитивного іміджу

компанії серед місцевої спільноти та підвищення рівня довіри до підприємства, що: по-перше, сприяє залученню найбільш кваліфікованого персоналу з місцевого населення та формуванню здорового клімату у колективі; по-друге, є фактором росту кількості споживачів (з числа місцевих жителів) продукції підприємства; як одержання ринкових переваг порівняно з конкурентами, що збільшує кількість контрагентів, які виявляють бажання до співпраці; як підвищення рівня взаємодії з місцевими органами влади у частині соціальних та екологічних інвестицій, сприяння з їх боку в організації відповідних заходів; як підвищення рівня комунікації з місцевим населенням, що дає змогу враховувати їх інтереси у подальшій діяльності підприємства;

2) з позиції населення – оцінка підприємства як соціально відповідального корпоративного громадянина, який реалізовує соціально-екологічні програми, забезпечує зайнятість.

Отже, ефективна взаємодія підприємства та місцевої спільноти допоможе створити середовище, у якому підприємства мають змогу впроваджувати інновації та рости (оскільки громадське визнання діяльності підприємства є вже не лише результатом, але й умовою ефективного, безперервного функціонування бізнесу); підвищити рівень життя та екологічну безпеку місцевої спільноти. Але варто зазначити, що ефект від цих інвестицій можливий переважно тільки в середнь- та довгостроковій перспективі.

Одержання результатів ефективної взаємодії підприємства з різними групами зацікавлених осіб можливе лише за належної організації системи бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю соціально відповідальної діяльності акціонерних товариств, а також прийняття адекватних визначеним проблемам управлінських рішень щодо подальшого стратегічного управління.

З цією метою керівник підприємства, яке впроваджує у свою діяльність концепцію корпоративної соціальної відповідальності, повинен обрати найбільш ефективні комбінації рішень за трьома основними етапами:

1. Оцінка поточного стану підприємства та його зміни порівняно з попередніми періодами. Власні відчуття і спостереження необхідно доповнити розрахунком відповідних показників соціально відповідальної діяльності. Зниження показників свідчить, що позиції підприємства слабшають, їх ріст – що стають стійкішими. Завдання цього етапу – це не лише аналіз динаміки показників, але і

визначення допустимого рівня їх зниження. Подеколи свідомо допускається тимчасове зниження показників для накопичення досвіду й інформації. Завдання управлінця – не переступати межу, за якою діяльність підприємства перестане бути соціально відповідальною.

2. Визначення причин, що призвели до зміни показників взаємодії підприємства з групами зацікавлених у його соціальній відповідальності осіб (причин не лише проблем, але й успіхів). При цьому важливо визначити: у якій площині лежать ці причини (результати діяльності або використання результатів); які дії підприємства або зміни зовнішнього середовища призвели до них.

3. Розробка програми дій на майбутнє. Комбінації рішень можуть бути різноманітними і змінюватися від періоду до періоду. У періоди спаду прибутковості (наприклад, під час економічних криз) особливо значущим стає взаємодія з внутрішніми групами зацікавлених осіб і визначення оптимального ступеня взаємодії із зовнішніми групами зацікавлених осіб. При покращанні економічної ситуації, зумовленої ендогенними та екзогенними факторами, можливе розширення напрямів соціально відповідальної діяльності. При цьому необхідна оцінка доцільності такого проекту (визначення економічного, соціального та екологічного ефекту, який планується одержати) і фінансової можливості підприємства реалізувати цей проект.

Якісний бік цієї взаємодії базується, по-перше, на рівні прозорості інформації, яка оприлюднюється підприємством, та способах її оприлюднення; по-друге, на освіченості та громадянської свідомості груп зацікавлених осіб.

Здійснивши оцінку взаємодії товариства з внутрішніми та зовнішніми групами зацікавлених осіб, можна перейти до етапу аналізу ефективності соціально відповідальної діяльності.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна дійти таких висновків:

1. Екологічні інвестиції українських підприємств представлені переважно заходами щодо організації екологічно безпечного виробництва; програмами щодо очищення та екологічного благоустрою території присутності; щодо бережного ставлення та економії енергетичних, водних та земельних ресурсів; щодо утилізації відходів. Впровадження цих заходів дає не лише екологічний, а й економічний ефект, що сприяє саме екологічним інвестиціям.

2. Для визначення ступеня взаємодії підприємства з групами зацікавлених осіб варто визначати відповідні показники здійснення екологічних інвестицій та інтегрований показник екологічних інвестицій. Визначення динаміки останнього в абсолютному та відносному значенні відобразатиме об'єктивну тенденцію щодо впливу підприємства на довкілля та здійснення екологічних інвестицій, а також допоможе порівняти динаміку змін з ефективністю діяльності підприємств в цілому (шляхом співвідношення чистого прибутку з цим показником у динаміці) та з відповідними показниками інших підприємств за умови, що вони будуть подані в оприлюдненій соціальній звітності або інших загальнодоступних джерелах інформації.

3. При цьому використовується широкий спектр джерел інформації, вміщеної в первинних документах, даними рахунків бухгалтерського обліку, облікових реєстрів, фінансової, управлінської, соціальної та статистичної звітності, інших внутрішніх документах підприємства, листах-опитуваннях, анкетах, інформаціях з форумів, гарячих ліній, соціальних мереж.

4. Цільове спрямування оцінки взаємовідносин підприємства з місцевою спільнотою в частині здійснення екологічних інвестицій варто вивчати як з позиції підприємства, так і з позиції населення. Лише взаємовигідні взаємовідносини можуть бути ефективними для обох сторін.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф.Ф. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна не сповідь: [монографія] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП «РУТА», 2007. – 328 с.
2. Вишницька І.О. Екологічні інвестиції: сутність, класифікація, принципи та напрями реалізації / І.О. Вишницька // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2009. – № 2. – С. 51–58.
3. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки: [монографія] / І.В. Замула. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 440 с.
4. Індекс прозорості та підзвітності компаній в Україні. – К.: ТОВ «Фарбований лист», 2011 – 31 с.
5. Мэтьюс М.Р. Теория бухгалтерского учета: [учебник] / М.Р. Мэтьюс, М.Х.Б. Перера; [перевод с англ. под ред. Соколова Я.В., Смирновой И.А.]. – М. – Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
6. Надтока Т.Б. Оцінка соціальних результатів діяльності підприємства / Т.Б. Надтока, Е.В. Смирнов // – 2009 – № 2 (50) – С. 56–60.

7. Наслідки неприйняття національної політики з корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) для України: аналітична доповідь – К. : Центр «Розвиток КСВ», 2012. – 11 с.
8. Ришар Ж. Бухгалтерський учет: теория и практика / Ж. Ришар; [пер. с фр.; под ред. Я.В. Соколова]. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 160 с.
9. Харитоновна Е.Н. Управление социально ответственной деятельностью промышленных предприятий: [монография]. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2008. – 202 с.
10. Becchetti L. Corporate Social Responsibility and Corporate Performance: Evidence from a panel of US Listed Companies / L. Becchetti, S. Di Giacomo, D. Pinnacchio // CEIS Tor Vergata. – Research Paper Series. – 2005. – Vol. 26. – № 78. – P. 2–57.
11. Collison D. Environmental accounting, auditing and reporting in Europe: the role of FEE / D. Collison, S. Slomp // European Accounting Review. – 2000. – Vol. 9. – №. 1. – P. 111–129.
12. Deegan C. Financial accounting theory / C. Deegan. – The McGraw-Hill Companies, Inc. 2004. – 442 p.
13. Dobija M. Sprawozdanie bilansowe w rachunkowości społeczno-ekonomicznej / M. Dobija // Zeszyty naukowe akademii ekonomicznej w Krakowie. – 1998. – № 514. – S. 51–59.
14. Gray R. Can the Grey Men Go Green? Discussion Paper / R. Gray, J. Bebbington. – Centre for Social and Environmental Accounting Research, University of Dundee, 1992.
15. Mackey A. Corporate Social Responsibility and Firm Performance: Investor Preferences and Corporate Strategies / A. Mackey, M. Tyson // Academy of Management Review. – 2007. – vol. 32. – no. 3. – p. 817–835
16. Mobley S.C. The Challengers of Socio-Economic Accounting / Sybil C. Mobley // The Accounting Review. – 1970. – October. – P. 762
17. Raar J. Financial reporting for environmental and social responsibility: a normative strategic concept / Jean Raar. – [school working paper – series 2004/05]. – Los Angeles, USA, January, 2004. – P. 1–3
18. Ramanathan K.V. Towards A Theory Corporate Social Accounting / K.V. Ramanathan // The Accounting Review. – 1976. – № 51. – p. 516–528.